

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

A Helikon Kiadó két kötetének összehasonlítása

Készítette: Hajnal Piroska

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2007. június 8.

Michael VICKERS, *A római világ*, ford., Borbás Mária, Bp., Helikon Kiadó, 1985. (A múlt születése).

A könyv technikai jellemzőinek ismertetése¹

A kötet keménykötésben jelent meg, védőborítóval. A védőborítón a címadatokat a szerző megjelölése nélkül tüntették fel. A fekete kötéstáblán nincs illusztráció. A védőborító gerincén és a kötéstábla gerincén a szerző teljes neve és a kötet címe is megjelenik. A védőborító gerincén a sorozatcím is szerepel. A védőborító első oldalán illusztráció (fénykép) látható. Az első fülszöveg (melyet maga a szerző jegyez) Róma és a római világ egyes jeleneteit villantja fel, figyelemfelkeltő és kedvcsináló céllal. A hátsó fülön a sorozat eddig megjelent és tervezett köteteit sorolják fel. Az első és a hátsó előzéklap várak.

A könyv technikai kellékei

A kötet egységes oldalszámozást alkalmaz, arab számokkal. A paginát itt a tükör fölé (balra illetve jobbra zárva) helyezték el, a szövegbetűvel azonos típusú, de nagyobb betűmérettel.

A címnegyed teljesnek tekinthető. A szennycímdalra csak a kötet címe szerepel, az oldal felső harmadában, jobbra zárva (kapitálissal szedve). A sorozatcímdalra grafika látható, a címdalra először a sorozatcím, majd két léniával határolt mezőben a szerző neve, a kötet címe, ez alatt jobbra zárva a kiadó teljes neve (kapitálissal), 90 fokkal elforgatva. Évszám nincs feltüntetve. A copyright oldalra a következő adatok szerepelnek: az eredeti kiadás adatai, a fordítás adatai, a magyar vonatkozású fejezet adatai. Itt tüntették fel a szennycímdalra látható grafikai adatait. Itt szerepel a sorozat szerkesztő bizottságának névsora is. Az első paginával ellátott oldalra (5. oldal) olvasható a monográfia szemléletmódját ismertető Bevezetés. A 6. (egyébként pagina nélküli) oldalra időrendi táblázat található, melynek használatát nehezíti a rendkívül kicsiny betűméret.

A főszöveg

A főszöveget a szövegtükörön belül két hasábra szedték. A kötet élőfejeket alkalmaz. Az élőfejek a szövegtükörön kívül, a bal illetve a jobb felső sarokban láthatók. Az élőfej az aktuális rész címet közli, kurzíválva, nagyobb betűmérettel. A kötet belső tagolást is alkalmaz, az egyes részeket belső szennycímlapok előzik meg, a belső szennycímlapon illusztráció, a fejezetszám és cím szerepel. A négy fejezet egy ún. Történet képekben blokkal egészül ki. Ezek a kitérők tartalmi szempontból ugyan beépülnek a főszövegbe, de tipográfiai megoldások alkalmazásával el is különülnek attól, mivel nem kaptak sorszámot, nincs elválasztó belső szennycímlap, a cím kapitálissal szedett. A páros oldalakra a Történet képekben cím szerepel az élőfejben, míg a páratlan oldalra egy szimbólum (logo) jelzi az olvasónak, hogy itt a szokványostól eltérő anyagot talál. A sorszámozott illusztrációkhoz magyarázat kapcsolódik. Ezek a fejezetek a korszak egy-egy különösen érdekes momentumát mutatják be az utókor tárgyi emlékeivel szemléltetve. A folyószöveget szakaszok tagolják, tipográfiai jellemzőjük, a kapitálissal történt szedés. A befejezett szakaszt egy üres sor követi.

¹ A technikai jellemzők bemutatásánál mindkét kötet esetében GYURGYÁK János, *Szerzők és szerkesztők kézikönyve*, Bp., Osiris Kiadó, 2005 munkája volt segítségemre, a szempontok kiválasztásánál a Gyurgyák által kijelölt alapelveket igyekeztem szem előtt tartani. Felhasználtam még továbbá a kiadói szerkesztői szak egyes előadásain hallottakat is, külön hivatkozás nélkül (és remélem helyesen).

Illusztrációk

A kötet, amint a bevezetés is utal rá gazdagon illusztrált. Térképek, régészeti leletekről, régészeti feltárások helyszíneiről, tárgyi emlékekről készült fényképek, festmények és szobrászati alkotásokról készült fényképek, rajzok, grafikák.. Az illusztrációk többsége színes. Az ábrákat sorszámozták és magyarázó szöveggel is ellátták. Számos illusztráció ún. kifutó illusztráció. Az illusztrációk között a térképek talán a „leggyengébbek”, olyan kis méretben és betűmérettel készültek ugyanis, hogy használatuk rendkívüli módon nehézkes. A római birodalom tájairól készült fényképek nagyon jó minőségűek.

A főszöveget követő járulékos részek címfeliratait a fejezetcímekkel azonos tipográfiai megoldásban készítették. További olvasmányok (a magyar műveket a bibliográfiai hivatkozás végén látható * jelöli). Az illusztrációk listája (bevezető szöveggel, de cím nélkül). Kislexikon (tipográfiaiilag is a lexikonok megjelenési formáját tükrözi). Név-és tárgymutató. Tartalom (belső szennycímlappal elválasztva). Az utolsó páratlan oldalon találjuk a kolofont, amely az impresszumra jellemző adatokat is tartalmaz.

A kötet alapgondolata és vezérelve azzal a megállapítással foglalható össze, hogy a múlt mindig az utókor képzeletében és gondolataiban születik meg, ezért tehát a múlt (jelen esetben a római kor) megközelítéséhez azt kell először megvizsgálnunk, milyen módon fordult a középkori, a reneszánsz és a modern ember a római múlt felé (először lerombolta²), hogyan tanulmányozta és kutatta, és hogyan értelmezte és tolmácsolta ezt a múltat. Érdekes téma az ókortudomány hatásának vizsgálata. A szerző már a bevezetésben világossá teszi, hogy a régészet az a tudományág, melynek kutatásain keresztül a római világot szemléli, véleménye szerint a régészet ad a leginkább valósághű képet a (bizonyos szempontból) már eltűnt világokról, kultúrákról. Elismeri ugyanakkor, hogy a régészet mankója a szöveg, amely megadja a keretet és a hiányzó részeket a régészet behelyettesíti (Wales esetében azonban a keretet is a régészet szolgáltatta)³. A bevezetőben, az előző kötettel ellentétben, a kutatási szempontok mellett a szerző nem jelöli ki a főbb szerkezeti elveket. A kötet logikus felépítésű, egy rövidebb átfogó történeti fejezet, egy kultúrtörténeti kitekintés, majd egy régészettel, a régészet gyakorlati oldalával is foglalkozó (valódi újdonságot jelentő) fejezet után a fejezetek kronologikus rendet követnek. A másik elemzett kötethez hasonlóan itt is a főszövegbe ékelődnek kisebb „színes” egységek (Történet képekben). A kötetet egy Pannóniával foglalkozó alfejezet zárja (szerzője Mócsy András). Összefoglalás nincs.

² VICKERS: 1985, 19–23.

³ *i. m.* 93.

Tim CORNELL – John MATTHEWS, *A római világ atlasza*, ford., Fridli Judit (1–85), Pálvölgyi Endre (86–240), Bp., Helikon Kiadó, 1991.

A könyv technikai jellemzőinek ismertetése

A könyv keménykötésben jelent meg, védőborítóval ellátva. A színes védőborítón (enveloppe) és annak gerincén is megjelennek a címadatok. Az első és hátsó borítón látható illusztrációk adatait az első fülön találjuk. Az első fülön szerepelnek a szóban forgó kötet egyes technikai adatai (hangsúlyozva, hogy a kötetben kiemelt szerepet kapnak a térképek és az illusztrációk. Itt olvasható az eredeti angol kiadás méltatása (*Times Literary Supplement*), ez vezeti be a kötet és a kötetben tárgyalt történelmi korszak általános ismertetését.⁴ A könyvtestet és a kötéstáblát összekötő első és hátsó előzéklapokra illusztráció (Róma-térkép) került, hivatkozási adatok nélkül. A fekete kötéstábla egyhangúságát az arannyal rányomott illusztráció (stilizált császári diadalív) oldja fel. A kötéstábla gerincére is rákerült a kötet szerzőinek vezetékneve és a könyv címe. A kiadó neve sem a védőborítón, sem a kötéstábla gerincén nem szerepel.

A könyv technikai kellékei

A kötet egységes oldalszámozást alkalmaz, arab számokkal. A paginát a tükör alá (páros oldalon a bal, páratlan oldalon a jobb szélre zárva), a szövegbetűvel azonos típusból és fokozatból szedték. Az oldalszámozás (nem a szokott módon) jelölése a 4. oldalon, azaz a szennycímlap verzóján, más elnevezéssel a copyright oldalon kezdődik, a kötetben ugyanis a szennycímlap verzójára kerültek az eredeti kiadás és a fordítás technikai adatai, valamint két hasábra tördelve a Térképek jegyzéke és az Előnevek rövidítései (véleményem szerint ez a nagy mennyiségű, a főszöveg szempontjából fontos információt tartalmazó szöveg az oldalt túlszűfoltta teszi).

A címnegyed teljesnek tekinthető. A szennycímlapon csak a mű címét tüntették fel, a címlapon alkalmazott betűméretnél kisebb fokozatból szedve, az oldal felső harmadában, középre zárva. A sorozatcímlap és a címlap átfutó színes illusztrációt (adatai a copyright oldalon) tartalmaz, képvilága és színhatása esztétikus egységben jelenik meg. A címlapon (felül, középre zárva) a két szerző neve, alatta a mű címe. A címet a tipográfus két egységnek tekinti, a korszakot jelölő A RÓMAI VILÁG nagyobb betűmérettel szerepel, mint a sorozatcímet is jelölő ATLASZA szó. A címlap utolsó adata a kiadó neve (az évszám és a kiadás helyének megjelölése nélkül). A címnegyed negyedik oldala, a copyright oldal közli az eredeti kiadás adatait, valamint a magyar fordítók és a lektor nevét. A copyright oldal fentebb már említett, a magyar kiadói gyakorlatban nem szokványos elrendezésében valószínűleg az eredeti kiadás formátumának bizonyos mértékű megtartása játszott a fő szerepet.

A főszöveget megelőző járulékos résznek tekinthető Térképek jegyzéke a 4. oldalon, az Előszó (amely a köszönetnyilvánítást is magában foglalja) az 5. oldalon kapott helyet. A főszöveget egy kétoldalas, áttekinthető és illusztrációkkal ellátott időrendi táblázat vezeti be. A hagyományosan a főszöveget megelőző járulékos részek közé sorolt tartalomjegyzék a kötet végén, a mutatók után kapott helyet (ez nem túl szerencsés, az angol kiadásban az angolszász gyakorlatnak megfelelően a főszöveg előtt, a címlap verzóján van).

⁴ Úgy vélem, hogy a fülszöveg megírásakor a kiadó igyekezett szem előtt tartani azt a szempontot, hogy a fülnek „el kell adnia a könyvet”, ezért emeli ki a könyv illusztrációkban való gazdagságát. Lásd, GYURGYÁK: 199. Ez a kiadás idején (1991) valóban novumnak számított, mert az itt elemzésre kerülő másik kötetten kívül nem igazán lehet(ett) túlkínálatról beszélni ilyen jellegű kézikönyvekről a hazai könyvpiacra.

A főszöveg

A folyószöveget a szövegtükörön belül két hasábra szedték. A kötet élőfejeket alkalmaz, az élőfejekben a rész cím jelenik meg, mutatva, hogy mely témánál tart az olvasó. Az élőfejek rövidítést nem tartalmaznak, a rész címek megegyeznek a tartalomjegyzékben közölt címekkel. Nincs élőfej a címnegyed oldalain, a belső szennycímlapokon, a főszöveget követő járulékos részek oldalain, valamint a főszövegen belül található táblák, a teljes tükörméretet elfoglaló térképek és egyéb illusztrációk, és a kifutó képek fölött. A kapitálisból, a főszövegével megegyező betűtípussal szedett élőfejeket egy üres sor választja el a főszövegtől. Az élőfej a páros oldalon balra, a páratlan oldalon jobbra zárva jelenik meg. Formailag mindenképpen a főszöveg része az Egy téma – sok képpel című huszonegy rövid kitérő (a szerzők szóhasználatában „színes” egység) formailag a főszövegbe ékelve, halvány színezésű háttérrel, élőfej nélkül, de a főszöveggel azonos szövegtükörben. Érdekességek a római történelemből összefoglaló címet is lehetne adni ezeknek a kis kitérőknek, melyek önálló tartalmi egységet alkotnak ugyan, bár tágabb értelemben kapcsolódnak a főszöveghez.

Illusztrációk

A kötet gazdagon illusztrált (térképek, ábrák, táblázatok, képek, fényképek, rajzok, festmények). Az illusztrációk mellett, alatt vagy felett sorszám nem szerepel, ezt az ábraalírást egyértelmű elhelyezése helyettesíti. Az illusztrációk magyarázó szövege esszé jellegű, jelenségeket, korszakokat magyaráz, politikai intézményeket elemez. Ezek a magyarázó szövegblokkok a szövegtükörön belül, a főszöveg két kolumnája mellett üresen hagyott belső margón jelennek meg, a főszövegnél kisebb betűmérettel. A magyarázó szövegek elhelyezése a mandzsetta címek elhelyezéséhez hasonló.⁵ Az ábraalírást a címénél fetteletést használták.

A főszöveget követő járulékos részek

A főszöveget képjegyzék (három hasábra tördelve), bibliográfia, további olvasmányok jegyzéke, földrajzi névmutató, név-és tárgymutató, tartalomjegyzék és a kolofonoldal követi. A bibliográfiát bevezető ismertetésből kitűnik, hogy válogatott bibliográfiáról van szó, a jegyzék kizárólag angol nyelven megjelent, a szerzők által alapvetőnek ítélt legújabb kiadásokat tartalmazza. A folyóiratokban megjelent tanulmányokat mellőzték. A további olvasmányok jegyzéke a magyar változat kiegészítése (Szabó Miklós állította össze). Fontos és terjedelmes kiegészítő apparátus tárul fel a földrajzi névmutatóban. Az összevont név-és tárgymutatóban nincs tipográfiai különbségtétel a személynevek, tárgyak és fogalmak között. A tartalomjegyzékben a rész címeket és a másodrendű címeket (fejezetcímeket) eltérő tipográfia alkalmazásával jelölik. Külön egységként, a tartalomjegyzék záró blokkjaként szerepel az ún. Egy téma – sok képpel szövegegység és annak oldalszám hivatkozásai. A tartalomjegyzék verzója várható, így a kolofon az utolsó páratlan oldalra került, az oldal alján középre zárva. A kolofon adatai mellett az impresszum adatai is itt szerepelnek.

A római világ atlaszának szerzőpárosa a bevezetőben kijelöli a kötet célját, meghatározza azt az olvasótábort, amely számára a kötet íródott és a kötet felépítésének logikáját is felvázolja. A kötet átfogó képet kíván nyújtani a római világról és kulturális életéről. A szöveg a történelmi események elemzésére épül, azok kronologikus rendjéhez ragaszkodik. A főszövegbe ékelte „színes” egységek⁶ az egyes témakörök értelmezését segítik. Ezek az oldalak a kötetet

⁵ GYURGYÁK: 2005², 76–77.

⁶ CORNELL – MATTHEWS: 1991, 5. Megjegyzendő, hogy a „színes” egységek és a másik kötet hasonló jellegű blokkjai között több azonos téma is felbukkan (Az etruszkok, A korai Itália, Pompeji, A sportviadatok, stb.), az illusztrációk és a szöveg sem azonos ezekben az esetekben.

élményszerűvé teszik, nemcsak régészeti ásatások színhelyére és múzeumok tárlóihoz, hanem a római hétköznapokba is elkalauzolják az olvasót. Ez pedig nem elhanyagolható szempont, ha figyelembe vesszük, hogy a két szerző a lehető legszélesebb olvasóközönségnek szánta művét. A kötet szerkezete logikus, a fejezetek valóban az események kronologikus rendjét követik, ettől sehol nem térnek el. A két szerző egymástól függetlenül ugyan, de szigorú irányelvek szerint dolgozott, s a kötet egysége ezt híven tükrözi. Az illusztrációk sokfélesége figyelemfelkeltő hatást ér el, olykor még a kevésbé érdekfeszítő témák iránt is felkelti az olvasó érdeklődését. A kötet és a római világ története olyan témák gazdagon illusztrált bemutatásával csábítja kalandra az olvasót, mint például Traianus hadserege, Közlekedés a római világban, Szórakozató látványosságok, A bürokrácia. Külön „színes” egységek mutatják be a római régészeti emlékekben gazdag városokat, tájakat, az egykori római provinciákat. A főszövegben elhelyezett térképek rákényszerítik az (ettől a módszertől véleményem szerint jó néhány évtizede idegenkedő) olvasót arra, hogy a történéseket földrajzi tekintetben is elhelyezze. Nagyon fontosnak tartom, hogy a kiadó egy a magyar olvasóközönség számára is hozzáférhető (1991-ben jelent meg a kötet!) ajánlott olvasmányokból álló listával⁷ is kiegészítette a kötetet.

⁷ *i. m.*, 231–232.